

ВІДГУК

офіційного рецензента кандидата економічних наук, доцента
Мазоренко Оксани Володимирівни
на дисертаційну роботу Фат'янова Данііла Володимировича
«Оцінка ефективності використання експортно-імпортного потенціалу
підприємств»,
виконану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю
051 «Економіка»

Актуальність обраної теми дослідження.

Відновлення України буде трансформацією, яка передбачає глибоку модернізацію виробничих технологій, інфраструктури та торкнеться кожного елемента економіки й суспільства. Проте швидке повоєнне відновлення економіки України можливе лише за умови потужного експорту та значного надходження іноземного капіталу. Водночас, характерною рисою сучасних економічних процесів у світі є нестабільність та пошук нових методів управління, нових шляхів розвитку всіх сфер діяльності підприємства, направлених на підвищення їх ефективності. В зв'язку з євроінтеграційними процесами та входженням України в світове господарство, що мають місце сьогодні у вітчизняній економіці, першочерговими завданнями промислових підприємств, які ведуть експортно-імпортну діяльність, є об'єктивне визначення негараздів у цій діяльності, нарощування й ефективне використання їх експортно-імпортного потенціалу. Тому оцінка ефективності використання експортно-імпортного потенціалу є дієвою функціональною складовою управління, що спроможна достовірно визначати, відслідковувати, аналізувати та забезпечувати якісною і об'єктивною інформацією всю систему управління на підприємстві.

Виходячи з зазначеного, тема дисертації Фат'янова Д.В., що спрямована на вдосконалення та подальший розвиток теоретичного, методичного забезпечення, інформаційно-аналітичного забезпечення та розроблення практичних рекомендацій з оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств, є актуальною.

Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.

Дисертаційна робота Фат'янова Д.В. проводилась відповідно до науково-дослідної роботи кафедри вищої математики та економіко-математичних методів Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця. Частина результатів представленого

наукового дослідження, а саме рекомендації автора щодо аналізу підходів до оцінки та моніторингу ефективності використання експортно-імпортного потенціалу в умовах воєнного та повоєнного стану, були отримані в процесі виконання держбюджетної фундаментальної науково-дослідної роботи «Забезпечення інноваційного розвитку експортно-імпортної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки в умовах воєнного та повоєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U102012), а сформоване здобувачем теоретико-методичне забезпечення оцінки рівня експортно-імпортного потенціалу промислового підприємства - госпдоговірній науково-дослідній роботі «Формування стратегії підвищення ефективності діяльності підприємства на засадах імпортозаміщення» (номер державної реєстрації 0121U113676).

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації.

В дисертаційній роботі Фат'янова Д.В. комплексно досліджено проблеми, пов'язані з оцінкою ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств, що включають питання формування теоретичного, інформаційно-аналітичного, методичного забезпечення цієї оцінки, технології та інструментів її проведення на промислових підприємствах.

Об'єкт та предмет дослідження визначені коректно. Завдання роботи встановлено в достатній кількості та у логічній послідовності для досягнення мети дисертації. Загальний аналіз змісту дисертації та висновків дозволяє стверджувати, що поставлені автором завдання були повної мірою виконані, мета дослідження досягнута. Матеріал дослідження викладено чітко, зрозуміло, доступно, послідовно, в науковому стилі.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, в достатній мірі обґрунтовані та характеризуються високою достовірністю. Такий результат обумовлений використанням значної інформаційної бази дослідження (всього 222 джерел використаної літератури). Автором проведено глибокий та якісний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців з обраної теми та матеріалів науково-практичних конференцій. Крім того, в дослідженні використано дані вітчизняних підприємств та широкий спектр статистичної інформації, отриманої з даних Державної служби статистики та звітів міжнародних організацій щодо тенденцій розвитку експортно-імпортного потенціалу та експортно-імпортної діяльності. Розглянуто та проаналізовано законодавчі та нормативні акти з питань зовнішньоекономічної діяльності.

Обраний автором методичний інструментарій проведення дисертаційного дослідження також значною мірою посприяв виконанню

завдань роботи, успішному розкриттю теми та отриманню обґрунтованих та достовірних результатів. Основою проведеного дослідження є наступні методи: абстрактно-логічний метод, системний підхід, методи аналізу і синтезу – для удосконалення змістовного визначення ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств, її понятійного базису та теоретичного підґрунтя оцінки в економіці; графічний метод – для візуалізації отриманих результатів; кластерний аналіз – для виявлення кластерів регіонів за рівнем розвитку експортно-імпортного потенціалу та кластерів регіонів за рівнем його використання; методи описової статистики, методи багатofакторного статистичного аналізу, зокрема, факторний, канонічний аналізи, багатofакторний регресійний аналіз – для виявлення та опису факторів впливають на ЕПП; метод побудови інтегрального таксономічного показника розвитку – для обчислення рівнів розвитку експортно-імпортного потенціалу та його використання; коефіцієнти рангової кореляції Спірмена та Кенделла – для розроблення інтегрального показника структурної динаміки ефективності використання ЕПП; моделі кривих росту – для прогнозу показників ефективності використання ЕПП; методи конінтеграції – для визначення механізму взаємозв'язку тенденцій змінення факторів впливу на ефективність використання експортно-імпортного потенціалу.

Структура дисертації

Дисертація Фат'янова Д.В. складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків за розділами та загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 251 сторінок, обсяг основного тексту - 177 сторінок (7,37 авт. арк.), що відповідає вимогам Наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами).

Зміст роботи викладено в логічній послідовності, відповідно до визначених об'єкту, предмету, мети, завдань, та повністю розкриває отримані наукові результати. Сформовані висновки в достатній мірі відображають одержані наукові результати. В додатки включено додаткові матеріали, отримані в результаті роботи, та копії довідок про практичне використання результатів дисертації.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації

Результати дисертації Фат'янова Д.В. спрямовані на розроблення й обґрунтування теоретичного, інформаційно-аналітичного, методичного забезпечення формування оцінки ефективності експортно-імпортного потенціалу, технології та інструментів її проведення на промислових

підприємствах. В роботі виявлено елементи наукової новизни, що полягають в наступному:

1. Удосконалено методичний підхід до оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств. Відмінність запропонованого підходу полягає в змісті його етапів реалізації, відповідних завдань, методів їх вирішення та очікуваних результатів. Удосконалення стосуються врахування взаємозв'язку між експортно-імпортними потенціалами різних рівнів управління: макро-, мезо-, мікро-, а саме: країна – регіон – підприємство, що забезпечує багаторівневу системну характеристику оцінки, а також визначення тенденцій змінення значень показників оцінки; оцінки рівня ефективності використання ЕПП; оцінки структурної динаміки ефективності використання ЕПП; прогнозування показників ефективності використання ЕПП.

2. Удосконалено змістовне визначення ефективності використання експортно-імпортного потенціалу промислових підприємств. Відмінність цього визначення складається в уточненій системі базисних понять цієї ефективності з урахуванням сучасних умов діяльності, при цьому теоретичне підґрунтя ґрунтується на теорії потенціалу, ефективності, теорії експортно-імпортного потенціалу та експортно-імпортної діяльності. Відмінна змістовна модель цієї ефективності містить такі складові, як функції управління, цілі, процеси, структуру експортно-імпортного потенціалу, механізми реалізації процесів, фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовищ, види ЕПП, критерії ефективності, ефективність експортно-імпортної діяльності.

3. Удосконалено теоретичні положення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств. Наукова пропозиція комплексно та системно розкриває особливості цієї оцінки в сучасних умовах діяльності та стверджує необхідність реалізації з урахуванням методологічного каркасу, який в свою чергу передбачає визначення суб'єкту, об'єкту оцінки, предмету, принципів, мети, завдання, видів оцінки, функцій, технології, методів, результатів, зміст яких уточнено. Удосконалення, також, стосуються логіки обов'язкових блоків технології оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства.

4. Дістало розвитку інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки ефективності експортно-імпортного потенціалу підприємства. Відмінність цього забезпечення полягає у сформованому ознаковому просторі, ієрархічній системі показників, переліку основних аналітичних задач цієї оцінки та виборі математичних інструментів. За таким складом розвиненого інформаційно-аналітичного забезпечення рекомендовано ґрунтувати базу знань потенціалу підприємства.

5. Дістало розвитку методичне забезпечення формування стратегії ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства. Це методичне забезпечення базується на виявлених механізмах взаємозв'язку тенденцій розвитку факторів впливу за допомогою застосування інструментів коінтеграції часових рядів, й дозволяє здійснити об'єктивну оцінку змін тенденцій показників. В формуванні стратегії враховується вплив позитивних та негативних факторів, загроз на ефективність використання цього потенціалу в умовах обмеженості діяльності.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Основні результати дисертації оприлюднено в 9 наукових працях, серед яких: 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (SCOPUS); 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України; 4 тез доповідей і матеріалів конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 8,24 ум. друк. арк., особисто автору належить 7,01 ум. друк. арк.

Практичне значення одержаних результатів

Результати дисертації Фат'янова Д.В. мають практичне значення, адже в роботі представлено практичні рекомендації щодо здійснення оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу на підприємстві. Впровадження таких рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності всієї діяльності підприємств та забезпеченню їх системи менеджменту більш повною, достовірною та якісною інформацією.

Свідченням практичної значимості пропозицій автора є приклади їх впровадження в діяльність підприємств, про що надано відповідні довідки. Результати дисертації використовуються наступними підприємствами: АТ «Українські енергетичні машини» (довідка № 01/02 - 105 від 02.06.2023); ТОВ «Петрометал Україна» (довідка №08/06-2 від 08.06.2023р.).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи якість рецензованої дисертації, слід виділити окремі суперечливі та дискусійні положення, щодо яких необхідні додаткові пояснення здобувача:

1. На рис.1.2 наведено змістовну модель ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємства, до складу якої входять різні види потенціалу підприємства, а саме: трудовий,

технічний, технологічний, фінансовий, інформаційний, організаційний, управлінський. Хотілося б, щоб у дисертації було більш детально розкрито взаємозв'язок між експортно-імпортним потенціалом та іншими видами потенціалами.

2. В табл. 1.2 представлено перелік основних аналітичних задач оцінки ефективності використання експортно-імпортного потенціалу, до якого входить задача визначення оптимальних значень показників для встановлення можливої та реальної ефективності використання експортно-імпортного потенціалу. Оскільки ця задача складна і має великий науковий інтерес, то автору слід було детально її розглянути.
3. В підрозділі 2.1 на рис. 2.7 подано динаміку станів експортно-імпортного потенціалу на площині «стан розвитку (I_p) – використання (I_v)». Для підвищення вагомості висновків автору слід було б деталізувати шкалу величин відповідних інтегральних показників, які відображують ці стани.
4. Автор дисертації в підрозділі 2.3 обґрунтував структурний динамічний норматив ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств, який використав при побудові інтегрального показника структурної динаміки цього потенціалу. Цей норматив, також, доцільно використати в розробленні управлінських заходів щодо експортно-імпортного потенціалу.

Зауваження мають дискусійний характер та не впливають на позитивний висновок щодо аналізованої дисертації.

Загальний висновок.

Дисертація Фат'янова Данііла Володимировича «Оцінка ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств» є завершеною та самостійною науковою працею, що характеризується наявністю елементів наукової новизни, які спрямовані на вирішення актуальних проблем ефективності використання експортно-імпортного потенціалу підприємств. Результати дисертаційного дослідження мають теоретичне та практичне значення, висновки і рекомендації є достовірними та повною мірою обґрунтованими. Рівень оприлюднення основних положень дисертації у наукових публікаціях, апробації та практичного впровадження результатів відповідає встановленим вимогам. Актуальність, обсяг і зміст дисертації, елементи наукової новизни відповідають спеціальності 051 «Економіка».

В цілому за результатами ознайомлення із представленою дисертацією можна зробити висновок про її відповідність вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення

разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44. Автор роботи Фатьянов Данііл Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент

кафедри менеджменту та бізнесу

Харківського національного економічного

університету імені Семена Кузнеця

Оксана МАЗОРЕНКО

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК

